

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Кулаковського Олександра Миколайовича

на тему «Формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти»

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD)

галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Для модернізації та відновлення економіки України необхідна активізація національної інноваційної діяльності. У Стандартах вищої освіти України другого (магістерського) рівня сформульовано також вимоги щодо інноваційної діяльності у випускників педагогічних закладів вищої освіти, а саме «здатність застосовувати та розробляти нові підходи до вирішення задач дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері освіти й педагогіки». В той же час саме правова культура випускників педагогічних закладів вищої освіти стає соціально значущою, є передумовою виконання його професійних функцій. Будь-яка інноваційна діяльність спирається на результати творчої діяльності, що є об'єктами права інтелектуальної власності. В провідних країнах світу інтелектуальна власність розглядається як одна з основних складових національного багатства. З цієї причини, приділяється особлива увага захисту законного використання інтелектуальної власності в Західній Європі та Сполучених Штатах. Важливою складовою є формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти, оскільки діяльність фахівців освітнього процесу, майбутніх новаторів тісно пов'язана з використанням знань у сфері інтелектуальної власності, особливо авторського права. Тому, дисертація О.М. Кулаковського, в якій обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено технологію формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних ЗВО, є актуальною.

Дослідження виконувалось в межах науково-дослідних тем кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії «Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи освіти в сфері інтелектуальної власності» (номер державної реєстрації – 0119U101770), яка фінансувалась з державного бюджету України та «Теоретична та технологічна підтримка інноваційної діяльності в закладах освіти» (номер державної реєстрації – 0120U105228).

Тема дисертації О. М. Кулаковського відповідає формулі наукової спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), затверджена вченою радою Української інженерно-педагогічної академії (протокол №3 від 30 жовтня 2018 року).

Робота складається з трьох розділів, висновків, списків використаної літератури до кожного розділу (303 найменувань, у тому числі 34 іноземними мовами) та 12 додатків на 151 сторінці. Робота містить 24 таблиці, 8 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 404 сторінки, з них основного тексту 200 сторінок.

Здобувач усебічно розкриває поставлену мету. Зроблений дисертантом аналіз наукової літератури засвідчує, що Олександр Миколайович добре обізнаний з працями авторів, які досліджували споріднені проблеми.

Вражає і *список публікацій* здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації, це 15 публікацій (9 одноосібних), з них 4 у наукових фахових виданнях категорії Б МОН України, 1 в іноземному науковому періодичному виданні, 2 статтях у виданні, проіндексованому в науково метричних базах Scopus та Web of Science, участь у 2 монографіях, одна з яких видана англійською мовою, 6 тез доповідей на Всеукраїнських і Міжнародних конференціях.

Науковий апарат дослідження визначено конкретно відповідно до теми дисертаційної роботи. Відповідно до об'єкту, предмета, мети і гіпотези дослідження сформульовано його завдання, вирішення яких послідовно й логічно розкрито. Використані комплекс методів дослідження: теоретичні, емпіричні, математичні та статистичні методи.

Перший розділ дисертації присвячений понятійно-термінологічний апарату і проблематиці формування компетентності випускників педагогічних закладів вищої освіти у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Заслуговує на увагу проведений детальний аналіз наукових пошуків у сфері вдосконалення вищої педагогічної освіти, формування окремих компетентностей та дослідження в сфері формування у працівників освіти компетентності в сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності. В роботі особливо звернено увагу на необхідність формування розуміння системи інтелектуальної власності викладачами початкової, середньої та вищої школи, оскільки вони здійснюють прямий вплив на результати навчання на всіх рівнях освіти. Розглянуті приклади упровадження навчання у сфері інтелектуальної власності для студентів різних спеціальностей у різних країнах світу. Підкреслено також, що випускники педагогічних закладів вищої освіти, майбутні педагоги, керівники, науковці у своїй професійній діяльності тісно пов'язані зі створенням об'єктів інтелектуальної власності, що відповідно потребує формування відповідної компетентності, що пов'язано з необхідністю формування відповідних знань, умінь, навичок та інших особистих якостей у здобувачів освіти, також наголошено, що вони є учасниками відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності. Хоча академічна доброчесність не належить до прав інтелектуальної власності, проте на думку автора є похідною дотримання прав інтелектуальної власності. Тому в роботі розглянуті аспекти дотримання

академічної доброчесності та необхідності освіти у сфері інтелектуальної власності педагогічними працівниками.

В якості методології підготовки випускників педагогічних закладів вищої освіти до діяльності з охорони і захисту прав інтелектуальної власності розглянуто компетентнісний підхід. Також наголошено, що майбутню професійну діяльність випускників педагогічних закладів вищої освіти можна поділити на педагогічну діяльність та управлінську, в зв'язку з цим визначено класифікаційні критерії видів діяльності, що визначають необхідність формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти. Сформульовано поняття «компетентність випускника педагогічного ЗВО у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності» як систему знань, умінь, навичок та особистих якостей майбутнього педагогічного(науково-педагогічного) працівника, як суб'єкта освітньої, наукової, інноваційної діяльності, що може здійснюватися в процесі виконання як педагогічної так і управлінської діяльності в закладах освіти, органах управління освітою, методичних центрах, наукових установах. Наголошено, що виділення окремої компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності, як складової компетентнісної моделі випускника педагогічного закладу вищої освіти, яка включає різні складові його професійної діяльності у цій сфері є нагальною потребою часу, має комплексний характер та важливе практичне значення, як для розвитку системи освіти так і держави в цілому.

В якості підґрунтя технології формування у випускника педагогічного ЗВО компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності теоретично обґрунтовано і розроблено компетентнісну модель, що охоплює всі аспекти його майбутньої професійної діяльності: інноваційно-освітній, професійно-діяльнісний (педагогічний) блок, інноваційно-економічний та інноваційно-управлінський блоки. Всі блоки детально обґрунтовано. Задля забезпечення високої якості організації, змістовного наповнення й результативності навчального процесу у педагогічних ЗВО, автор пропонує компетентність у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності сформувати шляхом реалізації відповідної педагогічної технології, яка складається з етапів: діагностичного, мотиваційно-цільового, змістового, процесуально-діяльнісного та контрольного-оцінного, а також запропонованої компетентнісної моделі.

Другий розділ дисертації присвячений теоретичному обґрунтуванню і розробці технології формування компетентності випускників педагогічних закладів вищої освіти у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. Для цього в якості підґрунтя обґрунтовано і розроблено концептуальну модель відповідної технології, яка містить діагностичний, мотиваційно-цільовий, змістовний, процесуально-діяльнісний та контрольного-оцінний етапи.

Сформульовано завдання для кожного етапу і детально описано виконання цих завдань. Вражає діагностичний етап, де проведено пілотне опитування здобувачів освіти щодо сформованості компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних ЗВО. В роботі навіть наведено дослідження під назвою «Ставлення студентів до інтелектуальної власності», що було проведено спільно Мережею з питань інтелектуальної власності (IPAN), Офісом інтелектуальної власності (IPO) та Національним об'єднанням студентів (NUS), результати якого говорять про необхідність забезпечення більш ефективної підтримки як викладачів, так і студентів в навчанні і викладанні інтелектуальної власності.

Дуже сподобалося, що змістовне наповнення запропонованої дисципліни «Основи інтелектуальної власності в педагогічній (науково-педагогічній) діяльності», відображає особливості предметної спеціалізації майбутнього педагога.

Заслуговує на увагу те, що автор пропонує включення окремих модулів або тем до дисциплін обов'язкового компоненту освітніх програм, наприклад, до дисципліни «Освітні інновації» пропонується включити теми «Академічна доброчесність, як складова інноваційної діяльності працівника освіти»; «Авторське право на результати інноваційної діяльності працівника освіти», Правові основи охорони результатів інноваційної педагогічної (науково-педагогічної) діяльності як об'єктів інтелектуальної власності». Це говорить про комплексний підхід до вивчення освітніх програм. Причому, включення тем логічно описано, тобто де, чому, до чого спонукає, і в якому модулі потрібно їх включити.

Також вражає, що на процесуально-діяльнісному етапі при реалізації другого завдання (обрання і впровадження форм і методів навчання з урахуванням особливостей підготовки магістрів за предметним спрямуванням) пропонується використання сучасних, доцільних відповідно до теми заняття форм подачі матеріалу та методів активізації пізнавальної діяльності в процесі формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності (лекції: розповідь, проблемна, оглядова; семінари: семінар-конференція, семінар-бесіда; практичні заняття: вирішення завдань-кейсів, дискусія, мозковий штурм).

На контрольно-оцінному етапі технології автором використано кваліметричний підхід і представлено дуже детальну факторно-критеріальну модель «Оцінка рівня сформованості компетентності випускника педагогічного закладу вищої освіти у сфері охорони та захисту прав інтелектуальної власності».

Третій розділ дисертації присвячений експериментальній перевірці ефективності технології формування компетентності випускників педагогічних закладів вищої освіти у сфері інтелектуальної власності. Педагогічний експеримент проводився класичний, і включав три етапи: констатувальний,

формувальний та контрольний. Для кожного етапу сформульовано мету, завдання, детально представлені всі етапи реалізації завдань. Автор підтверджує ефективність впровадження розробленої технології на рівень сформованості компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти. Вірогідність отриманих результатів підтверджена математично.

Ступінь обґрунтованості, вірогідність і аргументованість отриманих результатів і висновків забезпечується чіткою визначеністю методологічних вихідних позицій, репрезентативністю вибірки, застосуванням комплексу методів, адекватних завданням дослідження, аналізом значної кількості показників і ознак, поєднанням кількісного та якісного аналізу одержаних даних, а також позитивними наслідками їх упровадження в практичну діяльність.

Висновки відображають результати рішення поставлених у дисертації завдань і становлять певний внесок у розробку професійної освіти.

Практичне значення роботи, з точки зору автора, полягає у розробленні й впровадженні авторського курсу «Основи інтелектуальної власності в педагогічній (науково-педагогічній) діяльності»; окремих модулів, зокрема: «Охорона і захист прав інтелектуальної власності в процесі здійснення інноваційної педагогічної (науково-педагогічної) діяльності», «Академічна доброчесність, як складова інноваційної діяльності працівника освіти», «Авторське право на результати інноваційної діяльності працівника освіти». Вони були запропоновані для включення до окремих дисциплін обов'язкового компонента ОПІ 011 Освітні педагогічні науки другого (магістерського) рівня. У процесі дослідження було також розроблено два авторські спецкурси, які можуть бути використані, як вибіркові курси за вибором студента, а саме: «Захист прав інтелектуальної власності працівників освіти»; «Міжнародні механізми захисту прав інтелектуальної власності». Удосконалено зміст курсу «Патентознавство і авторське право», шляхом включення до його змісту окремих тем, які спрямовані на формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності. А також у: створенні комплексу моніторингових процедур, спрямованих на визначення рівня сформованості професійної компетентності випускників педагогічних ЗВО у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності; розробці методичних рекомендацій до навчальної дисциплін «Патентознавство і авторське право» та «Система управління інтелектуальною власністю в організації» та ін..

Основні результати дослідження *впроваджено* в освітню діяльність Української інженерно-педагогічної академії (довідка №101-26-08 від 26.08.2021), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка №999-33/03 від 25.08.2022), Бердянського державного педагогічного університету (довідка №57-39/932 від 25.08.2021).

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження

Кулаковського О. М., вважаю за необхідне висловити окремі побажання:

1. Для забезпечення другого завдання (визначити навчальні дисципліни, що впливають на формування компетентності) діагностичного етапу розробленої технології формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності автором заявлено, що проаналізовано навчальні плани магістрів-педагогів різних педагогічних закладів вищої освіти, а також затверджені МОН стандарти підготовки педагогів за різними спеціальностями. Бажано було б конкретно вказати, які навчальні плани магістрів-педагогів та затверджені МОН стандарти підготовки педагогів розглядалися. Тим більше, що визначено, що дисципліни, що якимось формують відповідну компетентність є дисциплінами за вибором, а студенти можуть її не обрати. Бажано було б представити в технології, що в цьому випадку робити.

2. На виконання завдань мотиваційно-цільового етапу технології формування компетентності випускник педагогічного ЗВО сказано, що студент повинен отримати знання..., і далі вони перераховані. Не зрозуміло звідки взято саме ці знання. На мою думку треба було б на щось зіслатися, може на розроблену в першому розділі компетентнісну модель.

3. В змістовному етапі технології першим завданням є: «на підставі проведеного на діагностичному етапі моніторингу навчальних програм і силабусів внести зміни до змісту програм навчальних дисциплін ...», але на діагностичному етапі Ви стверджуєте, що проаналізовано навчальні плани магістрів-педагогів різних педагогічних закладів вищої освіти, а також затверджені МОН стандарти підготовки педагогів за різними спеціальностями.

4. В третьому розділі проводиться аналіз деяких робочих програм, що пов'язані з формуванням компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності для майбутніх педагогів, на мою думку доцільно було б представити цей аналіз у другому розділі при формуванні діагностичного етапу розробленої технології.

5. В третьому розділі також описано методи навчання, що використовуються на формуальному етапі педагогічного експерименту, але ж вони були описані і в другому розділі при формуванні процесуально-діяльнісного етапу технології при реалізації завдання «обрання і впровадження форм і методів навчання з урахуванням особливостей підготовки магістрів за предметним спрямуванням». На мою думку доцільно представити цей матеріал в одному місці роботи.

Резюме: в цілому вважаю, що дисертаційна робота Кулаковського Олександра Миколайовича «Формування компетентності у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності у випускників педагогічних закладів вищої освіти» є самостійною завершеною науковою працею, яка за своїм змістом, рівнем новизни, практичним значенням відповідає вимогам «Про затвердження Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує отримання наукового ступеня доктора філософії (PhD) з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри краєзнавчо-
туристичної роботи, соціальних і
гуманітарних наук Української
інженерно-педагогічної академії

УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
КОД 02071228

Наталія Рубан Завіряю
Інспектор ВК УІПА *Горбань*
08 червня 2023р. дата

Наталія РУБАН